

Purtret dal «pictur» Rudolf Koller, 1888 fotografà da Rudolf Ganz. FOTOS CHASA D'ART TURITG

«Gentar en champagna» (1866, ieli sin taila da glin) – in dals paucs maletgs ch'el ha realisà a Roma, cun l'orizont tipic bass.

In maister da l'idilla champestra

Rudolf Koller – il pli impurtant pictur d'animals dal 19avel tschientaner

DA HEINI HOFMANN

■ **Vatgas, bovs e vadels domineschan ses maletgs, per la gronda part en format spezialmain grond, quai che ha da far cun sia malsogna dals eglis. Sco motiv permanent da sia pictura ha el tschernì l'icona dals animals dal bain puril, la vatga. Quella ha el represchentà cun in'exactadad quasi surelevada sin la pastgira, a la riva dal lai u – bain in da ses pli enconuschents maletgs – en l'iert («Kuh im Krautgarten»).** Il pictur turitgais ed ami da Gottfried Keller è dentant propi vegnì enconuschent pir cun ses chavals galoppants da la «Gotthardpost», ina pictura che ha cuntanschì tar il public status da cult. Ils arments èn era preschents sin quest maletg, ma be sin la fugia dals chavals...

Ils onns d'empredissadi e da viadi

Rudolf Koller, naschì ils 21 da matg 1828 sco figl d'in mazler ed ustier da Turitg, sa decida gia da giuven mat da daventar artist. In emprim viadi da studi al maina a Stuttgart, nua ch'el skizzescha chavals arabs en las stallas dal retg Wilhelm I da Württemberg.

A l'academia d'art a Düsseldorf daventa el ami dad Arnold Böcklin e via-

gescha cun el a Bruxelles. Là empra el d'enconuscher en la galaria roiala la pictura d'animals dal baroc flam, ed el è da l'idea ch'ins pudess far meglier. En il Louvre a Paris exercitescha il giuven artist da copiar ils vegls maisters. In segiurn a Minca ed en Baviera sura al porta ils emprims success cun ses studis d'animals. A medem temp, betg il davos sin fundament da l'amicizia cun il pictur lucernais Robert Zünd, sa deditgescha Koller pli e pli a la pictura da la cuntrada.

La muntogna cloma

Tranter ses viadis viva Koller en sia citad natala, nua ch'el installescha in refugì al Zürichhorn ch'era da quel temp anc selvadi. Là po el lavurar al liber, savens vi da plirs maletgs, e ses animals pon sa mover sin vastas pastgiras.

En il ravugl stimulant citadin fa el amicizia cun contemporans interessants sco Jacob Burckhardt, Gottfried Keller e Richard Wagner. Ma adina puspè vegn el attratg da la champagna e da la muntogna.

Ses viadis da studi al maina al Lai Rivaun e pliras giadas en il Haslital e sin il Hasliberg, nua che s'establescha ina vaira colonia d'artists. Dus onns viva el schizunt là, ensem cun picturs amis, a

moda fitg simpla en ina tegia en la Richisau (Glaruna).

La vatga, l'animal-simbol

Sper la pictura da la cuntrada («Gletscher am Sustenpass») ed observaziuns precisas da la natira («Ahornstudie aus Richisau») sa deditgescha Koller adina puspè a la vatga – l'animal-simbol tranter ils animals da niz da l'agricultura – ch'era da quel temp betg mo ina furnitura da latg e da charn, mabain serviva er sco manadira. Koller la picturescha a moda real-naturalistica («Kuh im Krautgarten», «Friedli mit der Kuh»). Mintgant stattan era nursas e chauras model.

Sper ils studis da la natira creescha Koller era lavurs d'atelier pli grondas sco per exempel «Idylle am Hasliberg» u «Herbstweide», cumbinaziuns ornamentalas da gruppas da figuras da picturas singulas da pli baud, constructs idillics d'elements naturalistics.

Mintgant sa mussan ils animals da Koller en acziun dinamic-dramatica («Heuernte bei drohendem Gewitter», «Gotthardpost») u alura en letargia glorifitgada («Mittagsruhe»). Suenter in viadi a Paris sa fa plinavant valair ina midada en la tscherna da las colurs, ils maletgs vegnan pli clers («Auf der Weide», «Mädchen mit Rind»).

«Gotthardpost» – in maletg da cult

Ina coincidenza favuraivla: La direziun da la Viefier svizra nordost tschertga in regal da cumià per Alfred Escher. Questa incumbensa cuntanscha Koller a la culminaziun da sia forza creativa – e tras quella daventa el definitivamain renumà. Koller sa decida da prender il Gottard sco tema, siond che Escher è stà in dals iniziants da la construcziun dal tunnel. L'idea decisiva per il motiv dinamic da la charrotscha da posta duai dentant esser vegnida da sia dunna Bertha. Tar la charrotscha sa tracti dal model tudestg «Berlina», da quel

temp il «Volkswagen» tranter las charrotschas da chavals.

Era questa pictura renumada sa sviluppa, sco bieras autras, sur differents stgalims, pliras skizzas ed in sboz d'ina charrotscha a dus chavals, enfin a la cumposiziun definitiva da la charrotscha a tschintg chavals – ina da las ovras las pli popularas da l'art svizzer. Per l'admiratur silenzius dad oz èsi grev da chapir pertge che Koller, fitg critic cun sasez, n'aveva betg gronda simpatia per quest maletg: «El na posseda betg blier d'ina pictura. Il meglier è atgnamain il titel.»

«Al bravadir» (1865, ieli sin taila da glin) – in dals paucs maletgs che Koller ha resguardà era ils animals pitschens.

«Posta dal Gottard», (1873, ieli sin talia da glin) – il pli enconuschent maletg da Koller.

«Mattatscha cun vadè» (1866, ieli sin taila da glin) – in maletg dal temp da las colurs clerass.

«Pulain davant en» (1850, rispli sin pupi) – ina da las bleras studias d'animals.

«Vatga en curtin d'ervas», (1857/58, ieli sin taila da glin) – la vatga la pli enconuscenta da Koller.

L'idilla champestra

La trilogia da temas Prealps, agricultura, animals dal bain puril, unescha Koller ad in mund paschaivel che ruaussa en sazez. La realitad ideala sa reflectescha cun l'idilla reala. Il citadin sa mova en quest mund puril sco in artist turist ch'evitescha da tshufragnar sias mongias cun grascha.

El clegia detagls da la natira e cumprimescha quels ad in entir. «Mintg'ovra d'art sto l'emprim vegnir ponderada e sentida, e pir lura vegnan en agid ils studis copiads da la natira.» El descriva sez quai ch'el tshertga: «In maletg simpel e vair.» Qua tras salva el l'idilla champestra en in mund gia demistifitgà.

Surtut er perquai ch'el na senta betg gronda reconuschientscha en l'agen pajais, fa Koller adina puspè viadis pli lungs, uschia en l'Italia e la Frantscha dal sid, nua ch'el survegn novs impuls per l'applicaziun da la glisch e l'elecziun da las colurs.

Renconuschientscha tardiva

Cura che sia vesida daventa pli e pli flai-vla, sposta el sia lavur adina dapli dal liber en l'atelier e picturescha gronds formats cun temas enconuschents. «Ins è main sclav da la natira... ed adattescha en furma e color tut meglier als basegns dal maletg. Il sforz spiertal è artistica-main pli elevà ch'il copiar da la natira – quai po er far la fotografia.»

Finalmain, ils davos onns da sia lavur

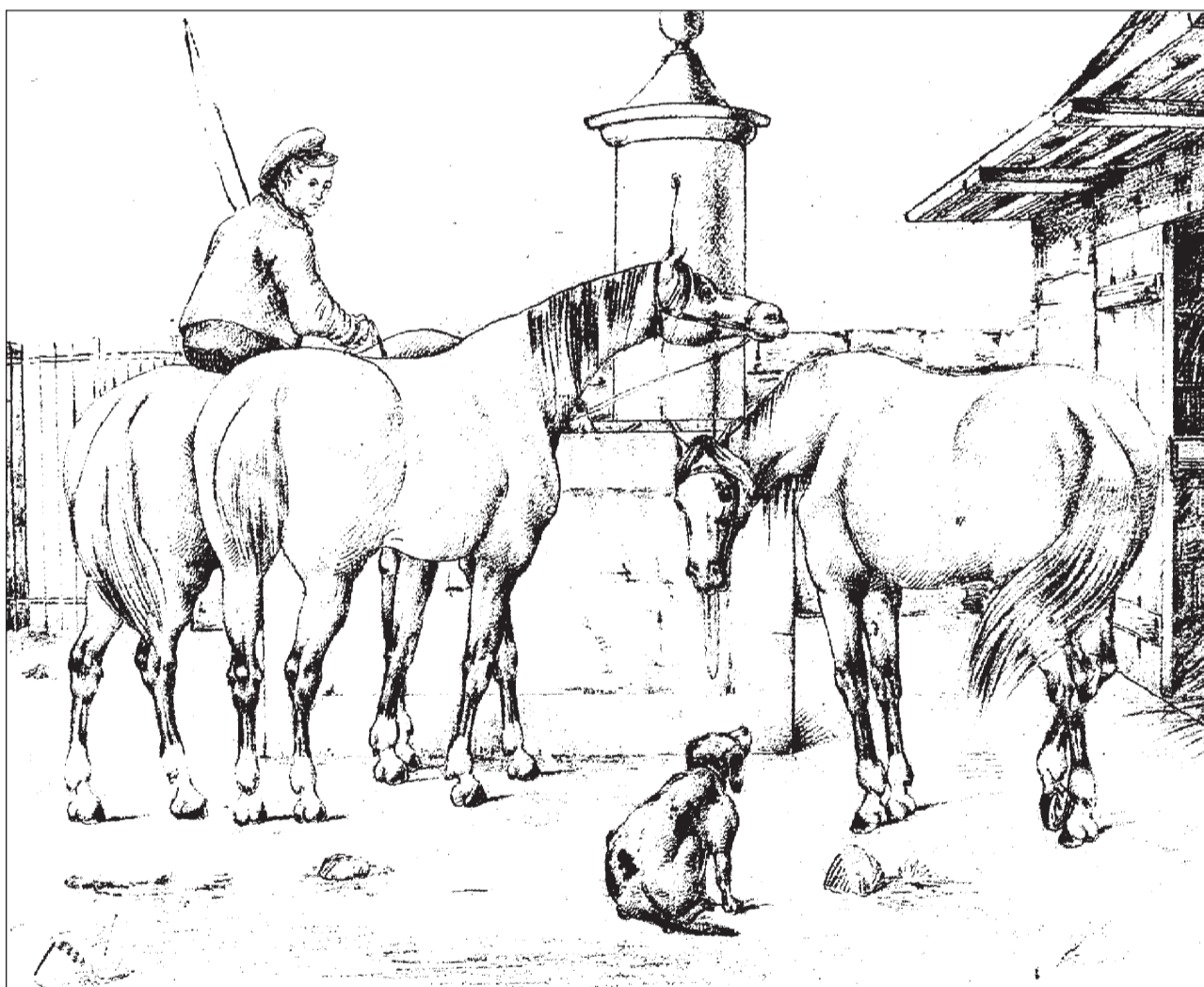
artistica, cumenzan ils museums svizzers a s'interessar per ils maletgs da Koller. L'universitad da sia citad natala al dat il titel da docter honoris causa. Per ses 70avel anniversari vegn realisada ina grond'exposiziun da giubileum. Ma il renum tardiv cuntanscha in signur vegl e permalà. Las novas stailas al tshiel artistic da Turitg sa numnan Hodler e Segantini.

Il 1899 viagescha Koller anc ina giada a la Riviera ed inscuntra sin ses viadi a chasa a Firenze ses ami Böcklin per la davosa giada. Ses davos onns da la vita sto el renunziar da malegiar e dissegnar. Ils 5 da schaner 1905 mora el en sia chasa «Zur Hornau» al Zürichhorn. Sia fossa sin il santeri Sihlfeld stat en retscha cun quella da Gottfried Keller.

Infos davart il tema

La Chasa d'art a Turitg posseda in grond dumber d'ovras da Koller. Per vi da lavurs da renovaziun n'èn ellas il mument betg exponidas. En la butia da la Chasa d'art survegn ins dentant anc per 49 francs il catalog da la davosa grond'exposiziun commemorativa.

Infos sut www.kunst-haus.ch/shop u via telefon 01 253 84 84.

«Chavals al bigl» (1842, rispli sin pupi), 67 cudeschs cun skizzas cun bel e bain 4000 dessegn ha Koller fatg en sia vita.

Animals da niz en la pictura

Quel che crai da pudair far a maun da picturas dals vegls maisters studis exacts davart las razzas d'animals, quel sa sbaglia. Quai vala er per Koller che di sez: «Atgnamain èsi tuttina tge ch'ins malegia, umans u animals, jau per exempel sun creschè si tranter animals. I na dependa dentant betg da las vatgas e da lur razzas, jau vi malegiar grondas furmas e tacs colurads.»

Questa libertad artistica sa mussa per exempel en il fatg ch'il vadè sin la pictura «Gotthardpost» che fugia dals chavals appartegna sin l'emprima skizza al muvel taclà, sin la pictura definitiva a las vatgas brinas. Era la vatga sin il maletg «Herbstweide» mi-

da il chau alv da la vatga dal Simmental sin la skizza preliminar en in chau taclà.

Picturs che lavuravan en differents pajais, sco Koller u Segantini, han plinavant savens transportà tratgs specifics da razzas d'animals da niz sur ils cunfins dal pajais, surtut cura che la pictura vegniva finida en l'atelier. Per Koller èsi cler ch'ina buna cumposiziun n'è betg cuntanschibla unicamain cun meds dal naturalissem. I dovrà il «mument suggestiv», la «copulaziun da la fantasia e dal spiert cun il pudair e savair». Perquai ston ins far atenziun cun interpretar las razzas d'animals da vegls maisters.

«Sis chauras» (1854, rispli sin pupi). Dessegns eran per Koller be in med per cuntanscher la finimira: «Malegiar è l'incumbensa dal pictur, na il skizzar.»